

„Érzelmes utazás”  
 Fejtő Ferenc és Kabdebó Tamás  
 irodalmi munkássága körül

*Mit ér(het) az ember,  
 ha magyar frankofon vagy magyar anglofon író?*

Két nemzetközileg elismert, külföldön élő magyar író-történész és író-publicista-könyvtáros nem mindennapi korjelzőjének kötetéről szólok. Lehetett volna recenzíós formát használni, de mindkét személyiség eddigi és várható jövőbeni tevékenysége szélesebb körű áttekintést és ismertetést kíván. A címben jelzett „Érzelmes utazás”-t Fejtő egyik háború előtt megjelent kötetének címéből kölcsönöztem, jelezve egyben baráti elfogultságomat is a két főszereplő iránt. Különböző időkben és körülmények között ismerkedtem meg előbb az Írországbán élő Kabdebó Tamással, később pedig a Párizsban az évtizedek során több funkciót is viselt (szerkesztő, egyetemi tanár, publicista) Fejtő Ferencel. Mindkettővel pedig – jószerencsémre – a barátság mellett munkakapcsolat is kialakult.

Fejtő Ferenc (F. F.) 1999-ben töltötte be 90. életévét, az Akadémia dísztermében nemzetközi „hommage” ünnepelte ezt meg, míg Kabdebó Tamás (K. T.) ugyanez évben vonult nyugdíjba könyvtárigazgatóként (St. Patricks College, Maynooth), és jelent meg félévszázados munkásságának bibliográfiája. Ezt a két alkotót – az egyik magyar frankofon, a másik magyar anglofon – főleg az kapcsolja össze, amint a továbbiakból tételesen kiténik, hogy a sok évtizedes távollét ellenére magyar írók maradtak. F. F.-nek már a 30-as évek második felében el kellett hagynia Magyarországot (az közismert, hogy József Attilával együtt szerkesztette a „Szép Szó”-t), míg K. T. 56-ban hagyta el az országot. Magyar alkotókként sokat publikáltak, mivel azonban olvasóik tekintélyes része idegen ajkú volt, tehát azokon a nyelveken szóltak, amelyeken kibontakozott irodalmi tevékenységük. Mindkettő politikai okok miatt hosszú ideig „persona non grata” volt Magyarországon, ezért könyvtáraink minden bizonnal csak az utóbbi tíz esztendőben láthatták el olvasóikat magyar kiadásban kiadott műveikkel. Ami pedig az országba került korábban, akár magyar, akár idegen nyelveken, többnyire „zárt anyag” volt. Az elmondottakat kiegészítve: összekapcsolja őket még **József Attila**, akinek, mint említettem, F. F. szerkesztőtársa volt, míg K. T.-nek két kötete szól angolul a költőről.

Szétfeszítené a folyóiratot a részletes ismertetés műveikről, ezért a vázlatos tájékoztatás egy-egy ünnepi kötetükről szól (kiegészítve K. T. -nak a bibliográfia után közvetlenül megjelent 3 kötetével). A 90 éves F. F. rendkívül értékes kéziratgyűjteményéről, amely ugyan még feldolgozatlanul a **Károlyi-Alapítvány** fehérvárcsurgói kastélyába került, önálló fejezetben szólok. Nem hagyhatom azonban idézés nélkül már itt a Jean Daniel főszerkesztőnek a *Nouvel Observateur* c. francia

magazinban közreadott cikkét (87. 11. 26. old.), amelyben De Gaulle-t idézi, aki 78 éves korában a korról és az alkotásról szól.<sup>1</sup> Nos, F. F. példája bizonyító erejű. Mindkét alkotó magyar volta mellett „szellemi világcsavargó” nyelvileg és területileg egyaránt (K. T. például könyvtárat igazgatott Angol-Guineán is). Hogy hány országban jelentek meg munkáik, valószínűleg maguk sem tudják pontosan. De lássuk most egyenként is őket.

### Fejtő Ferenc-irodalom

A tiszteletére kiadott „Hommage à Fejtő” c. kötetet (Világosság, 1999. 307 old.) 44 tagú nemzetközi szerzői gárda fémjelzi. Egyaránt található köztük Nobel-díjas író: Czeslav **Milosz**, nagyhirű Közép-Európa szakértő publicista, mint Paul **Lendvai** (Bécs) és a humán- és társadalomtudományok s a közélet képviselői. Jónéhány, a világ baloldali és liberális szellemű értelmiségijének neveivel találkozni a kötetben anélkül, hogy közvetlenül a politikáról lenne szó. A szép számú magyar szerző közül megemlítem **Esterházy** Pétert, **Kertész** Imrét, **Kosáry** Domokost, **Pomogáts** Bélát, hogy csak néhány nevet ragadjak ki. A kötet megjelenését támogatta a NKÖM, a Soros Alapítvány és mások.

A kötet bibliográfiája két fejezetet tartalmaz:

I. Magyar nyelven megjelentek,

II. Franciául és olaszul (és más idegen nyelveken) kiadottak.

Az 1989 utáni művek főleg franciából történt fordítások.<sup>2</sup> Külön kell megemlékezni „**A népi demokráciák története I–II.**” immár klasszikusnak tekinthető kötetéről, amely **37 idegen nyelvű kiadást** ért meg, amihez magyar szerző hasonló elterjedtségű munkájára aligha találni példát. A magyar kiadás<sup>3</sup> utószavát Kosáry Domokos írta. Lehetne még sorolni az utóbbi években megjelent munkákból „**A borkóstoló**”-t (Belvárosi kiadó. 1996.), a „**II. József**”-et (Atlantisz Kiadó). Jean-Paul **Sartre** írt előszót a „La tragédie hongroise”-hoz (1956. Horay), **Nagy** Imre portréját pedig 1957-ben jelentette meg.<sup>4</sup> Ha tartalmilag csoportosítanánk a kötetet, a következő címszavak adódnak: Tabula gratulationis, Magyarország, Európa–Közép-Európa, Kommunizmus–Szociáldemokrácia.

A fentiekben említettek, ha nem is „bor”-, de talán Fejtő Ferenc-kóstolóként értelmezhetők, az európai szellemi csatlakozás egyik testet öltött formájaként.

### Fejtő-gyűjtemény a kastélyban

Valamilyen furcsa és ellentmondásos asszociáció folytán a „Fejtő Ferenc-gyűjtemény a kastélyban” a „csizma az asztalon” című mondást juttatta eszembe. Miről is van szó valójában? Igazi **könyvtári csemegéről**. Hogy miből áll ez a csemege, ahhoz előbb meg kell ismerni az előzményeket és a jövődöbéli könyvtári kutatás helyszínét.

A **Károlyi Alapítványról**<sup>5</sup> (1994) van szó, amely megkapta az állami tulajdont képező fehérvárúrsurgói (Fejér megye) Károlyi-kastélyt, az egyik legjelentősebb magyar műemlék-kastély épületegyüttest 99 évi kezelésre az államtól és bizonyos segítséget a helyreállításhoz. Egyike az **elsőknek az erre a célra összeállított** műemlékvédelmi programok közül. Az 1884-ben épült neoklasszicista stílusú,

6200 m<sup>2</sup> lakható területtel bíró, kiemelt védelmet élvező és fokozatosan restaurálandó kastély lesz az otthona az **Európai dokumentációs, kutató és továbbképző központnak**, amelynek tervét az UNESCO a „kulturális világörökség évtizedének” emblémájával tüntette ki 1995-ben. Az intézmény a magyar–európai kapcsolatok kutató és képző helye benlakásos rendszerrel. Tiszteletbeli elnöke **dr. Habsburg Ottó**, és számos közéleti, tudományos személyiség vállalt védnökséget felette és a részvételt a kuratóriumában. A Károlyi Alapítvány tagja a Kulturális Találkozó Központok Európai Hálózatának, továbbá a „Közép-európai Kastélyok útja” Franciaországban létrejött programnak. (F.I. P.E.)

A kutatóközpont szakirodalmi alapja pedig Fejtő Ferenc gyűjteménye, amely 6 ezer könyvből, hatalmas, még fel sem mérhető mennyiségű kéziratokból, levelekből és egyéb kutatásra alkalmas dokumentumokból áll, amelyek nagyrésze már Fehérvárurgón található bizonyos nyers előrendezésben. 92 konténerben, mind-egyikben 6 doboznyi archív anyaggal érkezett a Fejtő Ferenc gyűjtemény. Ez nagyjából a következőkből áll (Károlyi Györgyné közlése):

1. kéziratok, jegyzetek 1948-tól;
2. nyomdai korrektúrák (könyvekről);
3. naplószerű (Tagebücher) személyes feljegyzések és noteszok;
4. levelezés;
5. sajtókivágatok 1948-tól elsősorban Közép-Európáról, de az egész világról is, AFP (a francia MTI) és más híryanagok, kronológiák;
6. a Fejtő Ferencnek bírálatra küldött tézisek és nem publikált dolgozatok;
7. a Fejtő Ferenc sajtóarchívum.

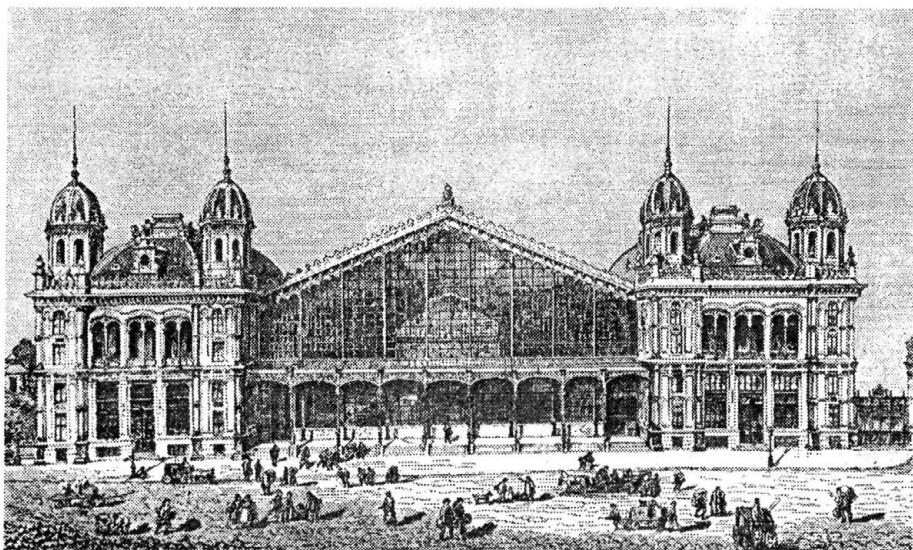
Külön megemlítendő a minden bizonnyal kivételes értéket képviselő 4. sz. alatti levelezés, ami nemzetközileg is számos jelentős értékeléssel, adattal gazdagíthatja jelenkori történeti és irodalmi ismereteinket.

Készülnek a kutatói vendégszobák (10), az olvasóterem, a pinceraktárak, és mozgásban a restaurálás, hogy minél hamarabb megkezdődhessenek a kutatások, amelyek előfeltétele a Fejtő Ferenc gyűjtemény, amelyhez feldolgozó szakembert keresnek. Nos, mind a nemzetközi történeti kutatások, mind a Fejtő Ferenc életmű-feldolgozás rendkívüli információs terepének ígérkeznek a felsorolt feladatok.

## **Kabdebó-irodalom**

Ha a Fejtő Ferenc gyűjtemény csemegéje lehet könyvtárosoknak, némileg más megközelítésből ugyanez vonatkozik a „**Kabdebó Tamás munkásságának ötven éve**” című bibliográfiában (összeállította **Kórász Mária**, Bp. 1999. Argumentum. 140 old.) tükrözött tevékenységre.

A **948 tételből** álló jegyzék már csak számszerűsége miatt is imponáló. Valószínűleg nemcsak magyar, de nemzetközi szinten is nehezen található olyan könyvtáros szerző, akinek munkássága nemcsak szakmailag, hanem kiterjedtségében (tematikailag) és nyelvileg annyira átfogó volna, mint Kabdebó Tamásé. A szívügy: a magyar irodalom művelése és a könyvtárosság mindmegannyi vonatkozásáról írott publikációi tükrözik az író-könyvtáros kiapadhatatlan szellemi érdeklődését és energiáját. Kitűnő munkát végzett ennek bibliográfiai megjelenítésére **Kórász Mária** szegedi könyvtáros. Az ezerhez közelítő tételek kronologikusan tago-



lódnak 1949-től 1998-ig. A kötet átfogja mind a szerzőtől megjelent, mind a róla szóló írásokat. Példaszerű mutató segíti az eligazodást, a tételek egy része annotált, illetőleg részletes leírásokat tartalmaz.

A bibliográfia egyszerre tükrözi a szerző irodalmi, történeti, politikai, kritikai érdeklődését és szervezési készségét, ami meglehetősen ritkán jár együtt a humán képzettséggel és tevékenységgel. A szervezési készség egyaránt vonatkozik könyvtáros pályaképre és közvetlen irodalmi szerzői munkásságára – gondoljunk pl. antológiák létrehozására. Rendkívül jelentős a magyarsággép külföldi megismertetése főleg angol és ír nyelven. Ennek illusztrálása az 1982. évi 935-ös tétel: a *Transsylvaniai Folk Ballads*, amelynek ő volt az egyik szerkesztője. Sokat tett azonban a régi és korabeli magyar szerzők munkáinak megismertetése érdekében angol nyelvű irodalmi és könyvtári szakfolyóiratokban is. És megfordítva: számos külföldi, főleg angolszász írás magyar nyelvű recenzálására vagy közreadására vállalkozott. Ilyen például az 1988 évben közreadott (ld. a 937. tételt) „**Történelmi költők antológiája**”, amelyet válogatott, szerkesztett és részben fordított. A hazai és külföldi könyvtárak ismertetése sem hiányzik. Jó példa rá az 1988-ban az MTA Könyvtára önálló épületének megnyitása alkalmából készült képes album, amelynek angol nyelvű összefoglalóját ő maga fordította. Angol nyelvű irodalmi fordításai közül külön kell szólni József Attila verseinek fordításáról<sup>6</sup>, ami egyik szívügyének tekinthető, és amelynek értékét 1996-ban a **Füst Milán Fordítói Alapítvány** a kétévenként kiadott nagydíjjal ismerte el (ld. a 803. tételt). És amint a **Gara-féle** franciául kiadott magyar irodalmi antológia, egy másik világnyelven tette hozzáférhetővé költészetünket a **The Poetry of Hungary** (Kabdebó Tamás, **Makkai** Ádám és **Tábori** Pál szerkesztésében), amely 90 versfordítást tartalmaz **Buday** György illusztrációival, jóllehet ez az antológia csak xerox kiadásban készült 200 példányban (de ennek külön története van). Végül, de nem utolsó sorban említhetjük meg a prózai capo d’operának tekinthető, 1998-ban kiadott **Danubius-Danubia** folyamregényt (Bp. Argumentum. 813 old.).

Könyvtári, szótárszerkesztői nyagarányú szakirodalmi tevékenységére terjedelmi okokból nem térek ki, remélve, hogy a bibliográfia magyar könyvtárban is hozzáférhető.

### **Következtetés**

E talán némileg hosszúra kerekedett „Érzelmes utazás” olvasói feltehetően egyetértének a cikk szerzőjével: a nyelvileg rendkívül korlátozott magyar humán és társadalomtudományi kultúrának és tudománynak minél több Fejtő Ferencre és Kabdebó Tamásra volna szüksége.

### **Jegyzetek**

- 1) De Gaulle szerint egy ember megítélése csak gondolatainak és tetteinek függvénye, nem pedig életkorának. Többek között idézi: Szophoklész 90 évesen írta Oidipuszát, Michelangelo 80-on felül még dolgozott a Sixtus-kápolnán, Tizián a „Lepantói csatát” 95 évesen festette.
- 2) Az 1982 előtti publikációk meglehetősen teljes jegyzékét tartalmazza Agárdi Péter könyve, az „Értékrend és kritika. Fejtő Ferenc irodalomszemlélete a 30-as években” (Gondolat, 1982), továbbá nem hagyhatom ki a közleményem címéhez tartozó „Érzelmes utazás” (Pantheon. 1937) c. kötetet.
- 3) Magvető–Magyar Füzetek 1991. Eredeti francia kiadása: Histoire des Démocraties populaires. Paris. 1952. Seuil.
- 4) Un communiste qui a choisi le peuple. (Egy, a népet választó kommunista.) Paris. Plon. 1957.
- 5) Gróf Károlyi József (1884–1934) emlékére alapította a Párizsban élő Károlyi György, akinek felesége, Edzard Angelica okleveles levéltáros, a Fejtő-gyűjtemény kezelője. Az Alapítvány címe: Károlyi Kastély, Fehérvárcsurgó, Petőfi u. 2. Tel/fax: (22) 426-003.
- 6) József Attila. Poems and fragments. Ed. and intr. T. K. Argumentum–Cardinal Press. 159 old. A kötetben Szabolcsi Miklós írása is J. A.-ról. Számos remekbe sikerült fordítás található benne. Ide kell még számítani az 1987-es impresszummal kiadott Attila József „Can you take on this awesome life?” c. kötetet (Argumentum–Cardinal Press, 220 old.). Kabdebó Tamás: Történetesen 26. Ugyanennyi esztendő ki-be és elbeszéléseiből. Belvárosi Kiadó. 1999. 24 p.

**Rózsa György**